

Príroda vedľa prírody

TEXT Michal Bartoš
FOTO Ekologické centrum Sluňákov

Ekológovia sa rozhodli premeniť pole, na ktorom na úrodnej strednej Morave – Hané nechcel nikto hospodáriť, na park, určený na poznávanie tamojšej prírody lužných lesov Litovelského Pomoravia. Pole pri obci Horka nad Moravou bolo obkolesené lesom a záhradami umiestnenými za dedinskými usadlosťami. Realizácia projektu budila verejný rozruch.

Na mieste, kde bola len poľná monokultúra, postupne vznikla mozaika biotopov. Bola tam rieka, ekológmi obnovený rybník, pestrý les, lúky s kvetmi, ktoré sa miešali s náhle oslobodenou burinou i ľudské sídla. Realizátori uvedenej premeny („ekológovia“) sa tešili, že ľudia budú navštevovať toto miesto a budú s ich pomocou poznávať miestnu prírodu. Najbližší susedia sa báli, že komáre budú odtiaľ väčšie a prevádzka biocentra hlučnejšia. Majiteľ koní sa potešil, že kvalitnejšou trávou nakŕmi svoje kone. A na akciách pre verejnosť si aj privyrobit. Poľovník vítal návrat zveriny za jeho humná, občas aj niečo zastrelil. K rozhorčeniu ekológov prízivoval pri ich rybníku divé kačice. Rybári tajne prinášali ďalšie a ďalšie ryby do rybníka,

často aj druhy pre toto miesto bizarné. Poľnohospodárom bolo ľúto, že taká úrodná hanácka pôda zostala nevyužitá. Majitelia elektrických, plynových a telefónnych káblov sa kvôli údržbe báli o zachovanie prístupu k nim. Cyklisti začali využívať nové trasy.

Byrokratické a iné inštitúcie

Títo všetci sa občas stretli, náhodne alebo pri úradných rokovaniach, a v mnohých dialógoch vyjadrovali svoje názory na zmeny v prostredí. Niekedy si ľudia rozumejú, inokedy dochádza k sporom. Ľudia konštruujú skutočnosť hlavne prostredníctvom jazyka a svoje dohody fixujú uložením jazyka do textov. V pozadí ich konania sú inštitúcie – byrokratické, vzdelávacie, ekonomické i rodinné. Príroda sama svoje inštitúcie nevytvára, snáď len prostredníctvom človeka. Príroda jazyk nemá a mlčí. Ľudia rozprávajú za ňu, v jej vnútri. Postupne si utvárajú nový spoločný svet, ktorý sa stane ich novou objektívnou skutočnosťou, ich domovom. Dalo sa očakávať, že v tomto prípade novovytvorené záhrady nakoniec všetci, aj tí, ktorí z tejto situácie najskôr neboli nadšení, prijmú.

Prírodný Babylon

Príroda má podobu systému, usporiadaného celku. V krajine je však vždy množstvo rôznych vzťahov, vrstiev, kontextov, najrôznejších prístupov a aj problémov. Zmena poľnej kultúry na prírodu je plná dramatických dejov. Ľudia sa domnievajú, že hmyz viazaný na pôvodné pole trpí a žaby jasajú z nových vodných plôch. A rovnaký zánik a vznik, obmena, prebiehajú aj v rastlinnom svete. Aj ľudia, ktorí sa zhodnú v nutnosti chrániť jednu „Prírodu“, by sa zrejme nezhodli v tom, čo je nutné chrániť pred čím a čomu dať prednosť. Jedni by chránili mačky, iní myši. Dnes sa o prírode hovorí mnohými jazykmi a ideológiami. Keby prehovorila sama príroda, tomuto Babylonu by ľudia nerozumeli.

„Prežívame ekologickú krízu. Prírodu síce všetci milujeme a ochraňujeme, ale naša láska k nej narastá priamo úmerne so zvyšujúcou sa vzdialenosťou prírody od našich záhrad“.

Úloha vedy

Do rozhovoru o našom poli premenenom na prírodu výrazne vstúpila veda. Nový rybník bol „vedecky“ navrhnutý tak, aby bol čo najvhodnejší pre prirodzený život v podobných biotopoch. Prebehli geodetické merania. Kultúra poľa bola zmenená na biocentrum na základe odborne podloženého projektu, a tak nemuseli byť uhradené poplatky za odvod poľnohospodárskej pôdy. Prítok aj odtok rybníka je teraz plný meandrov, rybník má členité brehy a uprostred nepravidelný ostrov. Robotníci z firmy, ktorá túto mokraď realizovala, boli zástupcami iného odborného okruhu a všetky zmienené nepravidelnosti brali ako znehodnotenie svojej technicky dokonalej práce.

Zmysel prírody vedľa prírody

Veda však nebola schopná riešiť paradoxný spor, ktorý v mieste vypukol. Bolo to nedorozumenie medzi ekológmi a dôchodkyňou, ktorá predniesla svoj problém: „Nechápem, aký má zmysel robiť prírodu hneď vedľa prírody!“ Hoci sama mala udržiavanú záhradu a chodila rada do lužného lesa, nerozumela zmyslu premeny za jej humnami. Jej otázka je svedectvom o ekologickej kríze, ktorú prežívame. Prírodu síce všetci milujeme a ochraňujeme, ale naša láska k nej narastá priamo úmerne so

zvyšujúcou sa vzdialenosťou prírody od záhrady, na ktorej hospodárime, od kvetináčov v našom byte a dokonca od fysis (príroda) v nás samých.

Učesaná príroda

Ekológovia pri obci nespravili novú divočinu lužného lesa, ale skôr park – „učesanú prírodu“ pre ľudí, radšej bez komárov a bez príhľav, so všetkými zaujímavosťami pohromade, na jednej trase. Zdobia ju tabule, aby bolo všetko prehľadné a dosiahnuteľné. Aby i v divočine ľudia našli svoj poriadok, pretože inak by do nej radšej nechodili, a potom by nebolo koho a o čom presviedčať. Pokiaľ by ekológovia svoju prírodu takto neupravili, zostali by sami so sebou. Vytratil by sa záujem vzdelávať a aj verejný záujem. Jeden projekt by bol vystriedaný iným, úspešnejším a v očiach verejnosti dokonalejším, pretože by viac zodpovedal tomu, čo ľudia chcú. Pokiaľ by sa taký projekt nenašiel, divočina by bola stále divokejšou a park by nadobudol podobu toho, čo vedci pomenovali lužným lesom, aby ho tak odlišili od iných lesov, ktoré nie sú také závislé od zaplavenia vodou. Luh, voda, život – tieto symboly vytvorené ľuďmi pre podobné biotopy, ako

je ten u Horky, by sa vrátili do lokality, rybník by zarástol, život by si vyplnil miesto po ľuďoch, ľudia by ustúpili do príjemnejších lokalít s lepšie vyznačenými cestami.

Víťazstvo divočiny

Do všetkých situácií, v ktorých sa ľudia stretávajú kvôli riešeniu nejakého problému, sa vkráda aj moc. Keď na obhliadku naozaj prírodne spraveného rybníka prišiel minister životného prostredia, naša spomínaná dôchodkyňa práve kosila tú nezvanú divočinu okolo plota svojej záhrady. Robila niečo, čo mali spraviť ekológovia. S kosákom si to namierila k ministrom a vysvetľovala mu, ako týmto projektom trpí celá jej rodina i susedia. Pretože existujú nejaké pravidlá, spor neriešila ich porušením a nepripravila sa tak o možnosť podeliť sa o svoje trápenie s ďalšími ľuďmi. V tomto prípade bola moc na strane byrokratického úradu. Patril mu pozemok, on určoval pravidlá konania a určoval ľuďom, kto a ako sa má na celú záležitosť pozerať. To, čo neurčil, si museli ľudia dohodnúť podľa svojich pravidiel. Moc zabalená do verejného záujmu tentokrát prekvapivo stála na strane divočiny. Je to však víťazstvo divočiny?

Bezmocná?

Kdesi na okraji, tam, kde moc nesiaha, kde nemá žiadny záujem, kde je pole, ktoré nechce nikto obrábať ani za symbolický prenájom, kde sú ľudia proti ekologickému projektu bezmocní, tam sa občas darí vytvoriť konštrukciu o tom, ako spoločnosť ľudí vie dať prírode to, čo jej berie niekde inde. Koľko je však takých lokalít mimo právne chránených území? Pokiaľ by sa v mieste našiel konkurenčný projekt proti projektu parku, dajme tomu obchodný dom, mocenské pomery by

náhle boli rozostavené inak. Pani zo záhrady by bola možno menej odvážna, napriek tomu, že nahneváných susedov za jej humnami by bolo viac. Možno by vtedy radšej zniesla komáre aj burinu. Ozvať sa proti týmto aktivitám je náročnejšie vzhľadom na moc, ktorá je za nimi. Dôchodkyňa nie je predsa „superžena“, aby sa postavila voči supermarketu. Kdesi mimo tejto hry je akoby bezmocná príroda, na moc ktorej sme už zabudli. Príroda už dávno nie je to, čoho sa bojíme. Samozrejme, až na povodne a iné prírodné katastrofy. ■

Michal Bartoš

Riaditeľ Centra ekologických aktivít mesta Olomouc Sluňákov. Po skončení gymnázia sa rozhodol študovať Ochranu prírodného prostredia na Univerzite Palackého v Olomouci. Absolvoval stáže v Dánsku a v Holandsku. Neskôr získal doktorát v odbore Humanitná environmentalistika. Oblasťou jeho záujmu je environmentálna filozofia a etika. Je hlavným organizátorom festivalu Ekologické dni Olomouc. Pôsobí ako lektor, editor a autor mnohých článkov. Článok Príroda vedľa prírody je ukážkou z pripravovanej zbierky esejí „O prírode s láskou“.